



Damjan Slabe*,
Eva Dolenc*, Nina Hiti**, Uroš Kovačič***

Vloga učiteljev športne vzgoje pri zagotavljanju prve pomoči v osnovi šoli

Izvleček

Osnovne šole so okolje, kjer kljub zagotavljanju preventivnih ukrepov obstaja tveganje za nezgode otrok. Poškodbe so povezane predvsem s športno dejavnostjo. Namen raziskave je bil ugotoviti, kakšna je vloga učiteljev športne vzgoje pri zagotavljanju prve pomoči (PP) v osnovni šoli. Podatki so bili zbrani z anketnim vprašalnikom v šolskem letu 2018/19. Anketo je izpolnilo 257 učiteljev športne vzgoje na osnovnih šolah po Sloveniji. Ti menijo, da morajo biti od vseh zaposlenih v šoli prav oni najbolj usposobljeni za dajanje PP. Skoraj vsi anketirani so se v preteklem šolskem letu srečali s primerom odrgnine, skoraj polovica tudi z alergijo. Anketirani svoje teoretično in praktično znanje PP najvišje ocenjujejo v povezavi z ukrepi pri zvinu gležnja (lažja poškodba), najslabše pa v povezavi s poškodbo hrbtenice (težja poškodba). Večina (93 %) anketiranih učiteljev športne vzgoje bi se v prihodnosti udeležila usposabljanja iz PP, kar kaže na njihovo visoko motiviranost za obnavljanje znanja PP. Na osnovi odgovorov sklepamo, da imajo učitelji športne vzgoje zelo pomembno vlogo pri zagotavljanju PP v osnovni šoli. Ob nezgodi učenca v šoli so ključni, vendar ne edini dajalci PP.

Ključne besede: poškodba, učitelji športne vzgoje, učenci, prva pomoč.



Foto: Maja Slabe

The role of physical education teachers in providing first aid at the primary school

Abstract

Despite preventive measures, primary schools are an environment where the risk of children accidents exists. The injuries are mainly related to sports activities. The purpose of the research is to determine the role of physical education teachers in the providing first aid (FA) in a primary school. Data collection was conducted using an anonymous questionnaire during the 2018/2019 school year. 257 sports teachers of Slovenian primary schools completed the survey. Physical education teachers consider that of all employees they should be the most qualified to give FA. In the past school year, almost all physical education teachers have faced a case of abrasion and almost one half with allergies as well. Respondents rate their knowledge of FA in case of ankle sprain (minor injury) as the highest level and in the case of spinal injury (severe injury) as the lowest level of knowledge. Most (93 %) of the surveyed teachers would attend FA courses in future what indicates their high motivation for renewing FA knowledge. Based on the findings, we conclude that physical education teachers play a very important role in providing FA in primary schools. In the event of a child accident in school, sports teachers are key FA givers, but not the only ones.

Key words: injury, physical education teacher, pupils, first aid.

*Univerza v Ljubljani, Zdravstvena fakulteta, Katedra za javno zdravje, Zdravstvena pot 6, 1000 Ljubljana

** Univerza v Ljubljani, Zdravstvena fakulteta, Katedra za fizioterapijo, Zdravstvena pot 6, 1000 Ljubljana

***Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta, Inštitut za patološko fiziologijo, Zaloška cesta 4, 1000 Ljubljana

■ Uvod

Šola je drugo najpomembnejše okolje v otrokovem življenju, takoj za domom (Al-Samghan, Al-Shahrani in Al-Shahrani, 2015; Qureshi, Khalid, Nigah-E-Mumtaz, Assad in Noreen, 2018). Osnovne šole (OŠ) so prostor, kjer kljub preventivnim ukrepom obstaja tveganje za nezgode otrok. Starši upravičeno pričakujejo, da bodo šole v največji možni meri poskrbele za varnost učencev (IFRC, 2015). V primerjavi s poškodbami v domačem okolju se v šolskem okolju pogosto zgodijo predvsem poškodbe, povezane s športno dejavnostjo, ki pogostejše zahtevajo bolnišnično oskrbo (Yang, Zhou, Huang in Wang, 2004). Po drugi strani so Videmšek idr. (2016) opozorili, da se je v Sloveniji več učencev in dijakov poškodovalo v prostem času kot pri športni vzgoji. Dekleta so se pogostejše poškodovale pri športni vzgoji pri skupinskih in individualnih športih ter v prostem času pri individualnih športih, fantje pa v prostem času pri skupinskih športih. Ko pride do nenadnih zdravstvenih težav otroka v šoli, so učitelji tisti, ki so prvi ob njem. Dolžni so mu pomagati, tj. dati prvo pomoč (PP) (Uradni list RS, 1992). PP je opredeljena kot neposredna zdravstvena oskrba, ki jo moramo dati poškodovancu ali obolelemu takoj na kraju dogodka ter je opravljena z enostavnimi pripomočki in na nezapleten način (Derganc, 1976). Prav zato je pomembno, da so osebe, ki skrbijo za otroke, ustrezno usposobljene, saj to pripomore k varovanju zdravja in varnosti otrok v šoli. Na Fakulteti za šport (Fakulteta za šport, 2019), kjer se bodoči učitelji športne vzgoje izobražujejo, je v okviru predmetnika za prvi letnik na smeri športna vzgoja tudi predmet medicina športa, pri katerem študenti usvojijo znanje PP. Za študijsko leto 2019/20 je predmetnik posodobljen, dodane so nove teme, tudi s področja PP. Poleg usvojitve teoretičnih vsebin je pri predmetu obvezna udeležba študentov na vajah PP (Fakulteta za šport, 2019). Vsebine PP so bile vključene tudi že v predbolonjski študijski program športne vzgoje. Iz predmetnika 1. letnika visokošolskega študijskega programa, ki je veljal v študijskem letu 1979/80, je razvidno, da je bila PP samostojen predmet, ki je obsegal 15 ur predavanj in 10 ur vaj (Visoka šola za telesno kulturo, 1979).

Namen raziskave je bil ugotoviti, kakšna je vloga učiteljev športne vzgoje pri zagotavljanju PP v OŠ. Zastavili smo si naslednja raziskovalna vprašanja:

- Kako učitelji športne vzgoje ocenjujejo svoje znanje PP pri izbranih vsebinah PP?
- S katerimi poškodbami se učitelji športne vzgoje pogosto srečujejo pri svojem delu?
- Kako učitelji športne vzgoje prepoznajo svojo vlogo pri zagotavljanju PP v OŠ v primerjavi z drugimi zaposlenimi v OŠ?
- Ali učitelji športne vzgoje poznajo vsebino *Priporočil za ukrepanje v osnovnih šolah ob nujnih stanjih in nenadno nastalih bolezenskih znakih*?
- Kakšna je pripravljenost učiteljev športne vzgoje za udeležbo na usposabljanju iz PP?

■ Metode

Opis preizkušancev

Preizkušanci (anketiranci, $n = 257$) so bili učitelji športne vzgoje, ki so bili v času izvedbe raziskave zaposleni v eni od slovenskih OŠ in so poučevali na predmetni stopnji (od 6. do 9. razreda, $n = 51$) ali pa na predmetni in razredni stopnji (od 1. do 9. razreda, $n = 196$). V skladu s Pravilnikom o izobrazbi učiteljev in drugih strokovnih delavcev v izobraževalnem programu osnovne šole (Uradni list RS, 2011) je lahko učitelj športa na razredni in predmetni stopnji, kdor je končal univerzitetni študijski program športne vzgoje ali magistrski študijski program druge stopnje športna vzgoja. V anketi so sodelovali tudi učitelji športa, ki poučujejo šport samo na razredni stopnji ($n = 10$), za katere ne moremo z gotovostjo trditi, ali so končali študij športne vzgoje ali študij razrednega pouka. V skladu z omejenim pravilnikom (Uradni list RS, 2011) je lahko učitelj športa na razredni stopnji tudi, kdor je končal univerzitetni študijski program razrednega pouka ali magistrski študijski program druge stopnje poučevanje (smer poučevanje na razredni stopnji) ali razredni pouk.

Postopek zbiranja podatkov

Podatke smo zbrali z anketnim vprašalnikom, sestavljenim na podlagi pregledane strokovne literature (Ahčan, 2006; IFRC, 2016; Perkins idr., 2015) in poprejšnjih raziskav avtorjev (Kovačič, Lozić, Slabe in Starc, 2019; Slabe in Fink, 2011; Slabe, Lozić in Kovačič, 2019; Slabe, Fink, Dolenc in Kvas, 2016). Vprašalnik smo marca 2019 preizkusili na desetih anketirancih ter za pripombe prosili tudi dva strokovnjaka s področja obravnavane tematike. Končni vprašalnik je

vključeval 26 vprašanj odprtega in zaprtega tipa, od tega je bilo 6 vprašanj namenjenih pridobitvi demografskih podatkov o anketiranih. Spletni anketni vprašalnik je bil izdelan v odprtokodni aplikaciji za spletno anketiranje 1-ka (<http://beta.1ka.si/>).

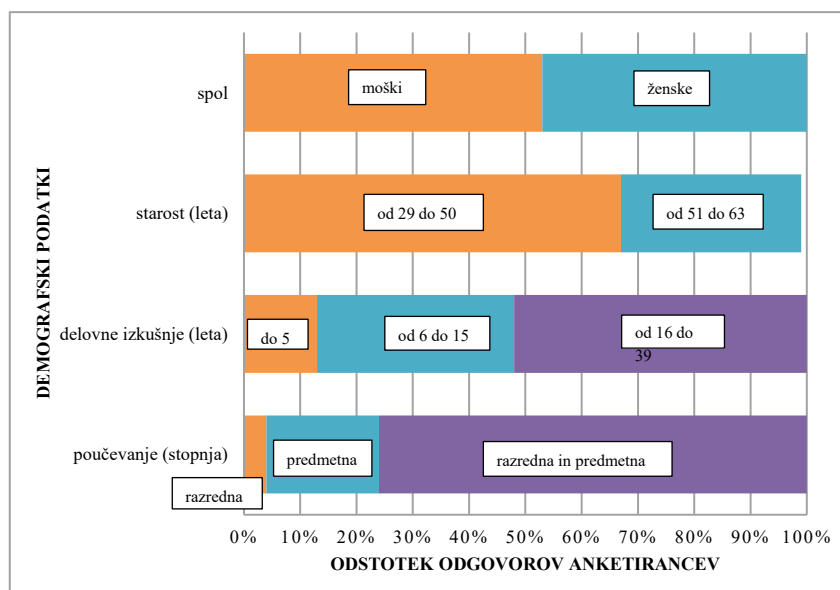
Spremni dopis s prošnjo za posredovanje dostopa do anketnega vprašalnika učiteljem športne vzgoje smo poslali na elektronske naslove 454 osnovnih šol, ki smo jih pridobili na spletni strani Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport (2019). Anketa je bila aktivna od 23. 4. 2019 do 23. 7. 2019. Na nagovor je kliknilo 469 oseb, 328 jih je anketo izpolnilo delno, 257 pa v celoti.

Postopek obdelave podatkov

Pridobljene podatke smo obdelali s programskima orodjema Microsoft Office Excel (2015) in SPSS IBM Statistics 25. Statistično značilne razlike v povprečnih ocenah med različnimi skupinami (določene glede na število let od zadnjega usposabljanja iz PP) so bile določene s testom Kruskal-Wallis, ki so mu sledile ustrezne primerjave za določanje po posameznih parih (z Mann-Whitney testom). Za primerjavo povprečij ocen lastnega znanja med manj zapletenimi zdravstvenimi problemi (zvin gležnja, pristop k poškodovanemu otroku, zaprti zlom roke in poškodbe zob) in bolj zapletenimi zdravstvenimi problemi (temeljni postopki oživiljanja, rana s hudo krvavitvijo, PP utopljenca, uporaba AED-ja, poškodbe hrbtenice) smo uporabili Wilcoxonov test predznačenih rangov. Za primerjavo povprečij pomembnosti usposobljenosti iz PP (po mnenju učiteljev športne vzgoje) med vsemi zaposlenimi na OŠ smo uporabili Friedmanov test ter Wilcoxonov test predznačenih rangov za primerjavo povprečij med učitelji športne vzgoje z drugimi zaposlenimi na OŠ (učitelji tehnike, učitelji biologije, učitelji kemije, delavci svetovalne službe).

■ Rezultati

Dve tretjini (67 %) anketiranih učiteljev športne vzgoje je starih od 29 do 50 let. Več kot polovica jih ima več kot 15 let delovnih izkušenj. Tri četrtine jih poučuje na razredni (od 1. do 5. razreda) in predmetni (od 6. do 9. razreda) stopnji (Graf 1). Največ (23 %) anketiranih je zaposlenih v osrednjeslovenski regiji, 16 % v gorenjski in 10 % v savinjski, najmanj (3 %) jih poučuje v obalno-kraški regiji. Pri 35 % anketiranih je od zadnjega usposabljanja iz PP minilo manj kot tri leta, pri 36 % od 3 do 5 let in pri 29 % več kot 5 let.



Graf 1. Demografski podatki anketiranih.

Skoraj vsi anketirani so med desetimi v vprašalniku navedenimi primeri poškodb ali obolenj v zadnjih dveh šolskih letih obravnavali poškodovanca z odrgnino, večina pa tudi z zvinom gležnja in/ali prsta na roki (Tabela 1). Skoraj polovica se je srečala tudi z alergijo. Zaporo dihalne poti zaradi tujka sta obravnavala dva izmed 257 anketiranih.

Anketirani so svoje teoretično in praktično znanje PP na petstopenjski lestvici (1 – nič znanja do 5 – odlično zanje) najvišje oce-

nili za primer zvina gležnja, najnižje pa za primer poškodbe hrbtenice (Tabela 2). Obstajajo statistično značilne razlike v samoocenah znanja med skupinami glede na čas, ki je minil od zadnjega usposabljanja iz PP. Skupina anketiranih, ki se je nazadnje usposabljal pred manj kot petimi leti, je statistično značilno višje ocenila svoje splo-

šno znanje PP ter tudi znanje o temeljnih postopkih oživljanja, uporabi AED-ja in o ukrepih pri poškodbi zob. Razlike v samoocenah znanja med skupinami so na splošno majhne: najvišja v primeru uporabe AED-ja (0,8) in najnižja v primeru zvina gležnja, pristopa k poškodovanemu otroku in zaprtega zloma roke (0,1) (Tabela 2). Pri primerjavi povprečij združenih samoocen znanja med manj zapletenimi zdravstvenimi problemi (zvin gležnja, pristop k poškodovanemu otroku, zaprti zlom roke in poškodbe zob) in bolj zapletenimi zdravstvenimi problemi (temeljni postopki oživljanja, rana s hudo krvavitvijo, PP utopljenca, uporaba AED-ja, poškodbe hrbtenice) smo ugotovili, da je povprečna samoocena znanja pri manj zapletenih zdravstvenih problemih 3,9 (SD = 0,6), kar je statistično značilno ($p < 0,05$) več kot povprečje samoocen pri bolj zapletenih zdravstvenih problemih ($\bar{x}$ 3,6; SD = 0,7).

63 % anketiranih učiteljev športne vzgoje ne ve, da so leta 2019 izšla *Priporočila za ukrepanje v osnovnih šolah ob nujnih stanjih in nenadno nastalih bolezenskih znakih*, ki jih je izdal Nacionalni inštitut za javno zdravje (2018). 26 % anketiranih ve zgolj to, da so bila priporočila objavljena, 11 % jih pozna njihovo vsebino. Pri trditvah, s katerimi smo preverjali poznavanje vsebine priporočil, so se anketirani v največjem deležu (98 %) zavedali, da so leta 2019 izšla priporočila.

Tabela 2

Primerjava povprečij samoocene znanja z različnih področij PP med različnimi skupinami anketiranih glede na čas od zadnjega usposabljanja iz PP

Tabela 1

Pogostost poškodb in obolenj, s katerimi so se anketirani učitelji športne vzgoje srečali v zadnjih dveh šolskih letih

POŠKODBE/OBOLENJA	odstotek učiteljev, ki so se srečali s poškodbo/obolenjem (n = 257)
Odrgrnina	96 %
zvin gležnja	84 %
zvin prsta na roki	72 %
Alergija	47 %
Zlom	38 %
poškodba zob	20 %
izpah	13 %
epileptični napad	12 %
globoka rana	8 %
zapora dihalne poti zaradi tujka	1 %

zdravstveni problem	povprečje in standardni odklon samoocen znanja			
	vsi anketirani (n = 275)	število let od zadnjega usposabljanja iz PP		
		< 3 (n = 90)	med 3 in 5 (n = 92)	> 5 (n = 75)
zvin gležnjaš	4,3 (0,7)	4,4 (0,7)	4,4 (0,7)	4,3 (0,7)
pristop k poškodovanemu otrokuš	4 (0,6)	4 (0,6)	4 (0,6)	3,9 (0,7)
zaprti zlom rokeš	3,9 (0,9)	4 (0,7)	3,9 (0,8)	3,9 (0,8)
temeljni postopki oživljanja*	3,9 (0,8)	4 (0,7)	3,9 (0,7)	3,6 (0,8)
SPLOŠNO ZNANJE IZ PP*	3,8 (0,7)	3,9 (0,6)	3,9 (0,7)	3,6 (0,6)
rana s hudo krvavitvijo‡	3,7 (0,8)	3,7 (0,8)	3,7 (0,8)	3,5 (0,8)
PP utopljenca‡	3,7 (0,8)	3,7 (0,9)	3,7 (0,8)	3,5 (0,8)
uporaba zunanjega avtomatskega defibrilatorja (AED) ‡*	3,4 (1)	3,7 (1)	3,5 (0,9)	2,9 (1)
poškodbe zobš*	3,4 (0,9)	3,5 (0,9)	3,5 (0,8)	3 (0,9)
poškodbe hrbtenice‡	3,3 (0,9)	3,3 (0,9)	3,3 (1)	3 (0,8)

Legenda: *statistično značilne ($p < 0,05$) razlike med skupino anketiranih, pri katerih je od zadnjega usposabljanja iz PP minilo več kot 5 let, in skupinami, pri katerih je od zadnjega usposabljanja minilo do vključno 5 let.

š manj zapleteni zdravstveni problemi.

‡ bolj zapleteni zdravstveni problemi.

Tabela 3

Poznavanje vsebine Priporočil za ukrepanje v osnovnih šolah ob nujnih stanjih in nenadno nastalih bolezenskih znakih

trditve iz priporočil	delež pravilnih odgovorov (n = 257)
Poročilo o poškodbi izpolnimo takoj, ko je to mogoče.	98 %
V primeru nujnega stanja pri otroku najprej pokličemo starše, nato nujno medicinsko pomoč.*	92 %
Potrebna je predhodna pisna privolitev staršev/skrbnikov, da lahko učitelj da v šoli otroku zdravilo ob poslabšanju njegove že znane bolezni.	76 %
Učitelj, ki je dodatno usposobljen, lahko otroku aplicira zdravilo z EpiPenom®.	64 %
Otroka pospremi k zdravniku oseba, ki tedaj nima pedagoškega procesa.*	57 %
Otroka pospremi k zdravniku oseba, ki mu nudi prvo pomoč.	49 %

Legenda: * Trditve je napačna.

pravilno opredelili, da »poročilo o poškodbi izpolnimo takoj, ko je to mogoče« in v najnižjem (49 %), da »otroka pospremi k zdravniku oseba, ki mu nudi PP« (Tabela 3).

Anketirani učitelji športne vzgoje menijo, da morajo biti za dajanje PP na šoli najbolj usposobljeni delavci, ki so posebej zadolženi za PP, in učitelji športne vzgoje. Učiteljem športne vzgoje, torej samim sebi, so anketirani v primerjavi z vsemi preostalimi zaposlenimi na šoli pripisali statistično značilno večjo ($p < 0,05$) povprečno oceno pomembnosti ($\bar{x} = 4,7$; $SD = 0,5$) za usposobljenost iz PP, razen v primerjavi z delavci, posebej usposobljenimi za PP, kjer razlik ni.

Anketirani menijo, da je precej ali zelo pomembno, da so tudi drugi zaposleni na OŠ usposobljeni za dajanje PP (Graf 2).

Velika večina (93 %) anketiranih bi se v prihodnosti udeležila usposabljanja iz PP, preostali se do obnavljanja znanja niso opredelili.

Tabela 4

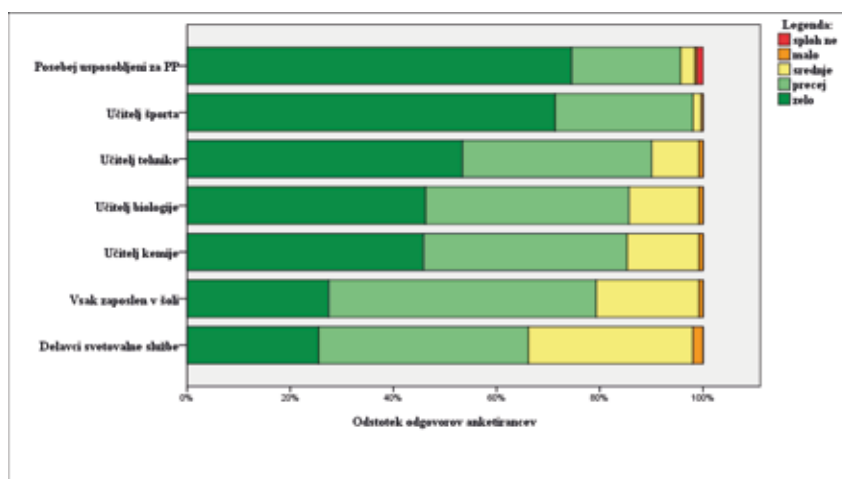
Rangirano povprečje ocen anketiranih učiteljev športne vzgoje (n = 257) o tem, v kakšni meri bi morali biti zaposleni na OŠ usposobljeni za PP (pri tem pomeni 1 – sploh ne, 2 – malo, 3 – srednje, 4 – precej in 5 – zelo)

zaposleni v šoli	povprečje	standardni odklon
delavci, posebej usposobljeni za PP	4,7	0,7
UČITELJI ŠPORTNE VZGOJE	4,7	0,5
učitelji tehnike*	4,4	0,7
učitelji biologije*	4,3	0,7
učitelji kemije*	4,3	0,7
vsak zaposleni v šoli*	4	0,7
delavci svetovalne službe*	3,9	0,8

Legenda: *statistično značilne ($p < 0,05$) razlike v povprečni oceni pomembnosti usposobljenosti v primerjavi z učitelji športa.

Razprava

Ena izmed ključnih ugotovitev naše raziskave je mnenje anketiranih učiteljev športne



Graf 2. Deleži ocen potrebne usposobljenosti iz PP med različnimi zaposlenimi na OŠ po mnenju anketiranih učiteljev športne vzgoje.

vzgoje, da morajo biti od vseh zaposlenih v šoli ravno oni najbolj usposobljeni za dajanje PP. Visoko na lestvici pomembnosti za dajanje PP sicer uvrščajo tudi zaposlene, ki so za dajanje PP posebej usposobljeni. V podobni raziskavi med učitelji iz različnih OŠ v Sloveniji so Slabe idr. (2019) ugotovili, da se učiteljem športne vzgoje in učiteljem, ki so posebej usposobljeni za PP, v primerjavi z ostalimi zaposlenimi na šoli pripisuje značilno večjo stopnjo odgovornosti za dajanje PP. Tudi rezultati fokusnih skupin, ki so jih avtorji izvedli z učitelji, potrjujejo te ugotovitve. Kljub mnenju večine učiteljev, da so v šoli vsi dolžni dati PP, kadar je treba, je kar nekaj udeležencev menilo, da bi morali učitelji športne vzgoje bolje obvladati PP od drugih. Ker osnovne šole v Sloveniji v nasprotju z nekaterimi drugimi državami nimajo zaposlenih usposobljenih izvajalcev zdravstvenih storitev (npr. šolskih medicinskih sester), poškodbe pa se dogajajo, bi bilo smiselno, da so vsi zaposleni na šolah

usposobljeni za dajanje PP. Poleg tega je treba tovrstno znanje redno posodabljanje v skladu s spreminjajočimi se smernicami v PP.

Učitelji morajo biti pripravljeni prevzeti odgovornost za kompetentno dajanje PP učencem, kadar koli je to potrebno (Joseph idr., 2015). Najpogostejše so to lažje poškodbe (odrgnine, zvini). V raziskavi smo ugotovili, da so se skoraj vsi učitelji v zadnjih dveh šolskih letih srečali z odrgninami, velik delež (84 %) tudi z zvinom. Po drugi strani se je skoraj polovica anketiranih učiteljev srečala tudi z alergijo, ki ima lahko za posledico hude (življenje ogrožajoče) zaplete (Ploj, 2006). Qureshi idr. (2018) navajajo, da

so bile bolečine v trebuhu najpogostejši zdravstveni zaplet (82 %), ki je zahteval PP v šolah. V naši raziskavi anketirancev po pogostosti srečevanja s tovrstnimi zdravstvenimi težavami v šoli nismo vprašali.

Predpogoj za ustrezno dajanje PP je utrjeno znanje. Anketirani učitelji športne vzgoje svoje teoretično in praktično znanje PP najvišje ocenjujejo za primer zvitega gležnja, najnižje pa pri poškodbi hrbtenice. Enako kot v sorodnih raziskavah (Dolenc, 2014; Slabe, 2016) je samoocena znanja PP višja pri lažjih poškodbah ali obolenjih oz. zdravstvenih zapletih, pri težjih pa se anketirani samoocenjujejo nižje. Samoocena znanja PP med anketiranimi učitelji športne vzgoje je v naši raziskavi odvisna od časa, ki je minil od zadnjega usposabljanja iz PP. Tisti učitelji, pri katerih je od zadnjega usposabljanja iz PP minilo manj kot 5 let, višje ocenjujejo svoje znanje PP kot tisti, pri katerih je od zadnjega usposabljanja minilo več kot 5 let. Te razlike so se pokazale pri samooceni splošnega znanja PP, znanja o temeljnih postopkih oživljanja, uporabi AED-ja in znanja o ukrepih PP pri poškodbah zob.

V raziskavi med 312 osnovnošolskimi učitelji iz mesta Kayseri v Turčiji so ugotovili, da večina učiteljev nima ustreznega znanja o PP: 65 % učiteljev je dalo napačne odgovore v zvezi s PP pri krvavitvi iz nosu, 64 % pri piku čebele in 89 % pri odrgnini (Başer, Coban, Taşci, Sungur in Bayat, 2007). Chan, Wong in Cheung (2000) so ugotavljali, kakšno je znanje učiteljev športa o PP pri poškodbah zob. Na vzorcu 166 učiteljev iz 65 OŠ iz Hongkonga so ugotovili, da se je večina (99 %) vprašanih udeležila usposabljanja iz PP, a na usposabljanju večinoma niso obravnavali poškodb zob. Več kot 60 % anketirancev je poudarilo, da je treba „zelo nujno“ poiskati strokovno pomoč, če gre za poškodbo stalnega zoba, vendar so imeli malo znanja o reimplantaciji izbitega zoba ali hranjenju zoba v ustreznem mediju med transportom. Samo 9 % anketirancev je vedelo, da je mleko najprimernejši medij za hranjenje izbitega zoba. V mestu Mangalore na severu Indije so Joseph idr. (2015) ugotavljali znanje in odnos do PP med 146 šolskimi učitelji. Njihovo znanje so označili kot slabo do zmerno. Temeljni postopek oživljanja je poznalo le 5 % učiteljev. Stopnja samozaupanja učiteljev v morebitno izvajanje postopkov PP je bila povezana s predhodnim usposabljanjem iz PP.

V naši raziskavi smo ugotovili, da so se v preteklosti usposabljanja iz PP udeležili

vsi anketirani, kar je pričakovano, saj so te vsebine del predmetnika študijskega programa športna vzgoja vsaj že 40 let (Visoka šola za telesno kulturo, 1979). Nasprotno Qureshi idr. (2018) navajajo, da se 68 % učiteljev iz Pakistana zaradi pomanjkanja priložnosti ni usposobilo za dajanje PP. Med vsemi anketiranimi v naši raziskavi se jih je 93 % opredelilo, da bi se v prihodnje udeležili usposabljanja iz PP, kar kaže na visoko motivacijo učiteljev športne vzgoje za posodabljanje in obnavljanje znanja iz PP. Podobne izsledke navajajo tudi v raziskavi na 279 anketiranih učiteljih razredne in predmetne stopnje v Sloveniji (Kovačič idr., 2019). Približno polovica vseh učiteljev bi se v prostem času udeležila usposabljanja vsakih 3 do 5 let, vendar le, če bi bilo brezplačno. Četrtnina vseh učiteljev športne vzgoje bi se udeležila usposabljanja le, če bi bilo organizirano med delovnim časom, 17 % bi se ga udeležilo kadar koli, tudi če bi bilo treba tečaj plačati (Kovačič idr., 2019). V drugi nedavni raziskavi (Qureshija idr., 2018) v Pakistanu se je dobra polovica (56 %) opredelila, da bi se udeležili usposabljanja iz PP, čeprav je večina (91 %) menila, da je tovrstno znanje nujno za njihovo poklicno udejstvovanje. Tudi Joseph idr. (2015) ugotavljajo, da se je le 74 % anketiranih učiteljev že usposabljalo iz PP. Dve tretjini (66 %) se jih je opredelilo, da bi bili pripravljeni dati PP, če bi jim zagotovili ustrezno usposabljanje. Rezultati omenjenih raziskav kažejo, da je redno obnavljanje znanja pomembno, kar se ujema tudi z našo ugotovitvijo, da je bila samoocena znanja pri štirih od desetih navedenih primerov poškodb statistično značilno višja pri tistih učiteljih športne vzgoje, ki so se tečaja PP udeležili v zadnjih petih letih, v primerjavi s tistimi, ki so se tečaja udeležili pred več kot petimi leti.

Znani so številni primeri dobre prakse usposabljanja učiteljev iz PP v tujini. V Franciji se morajo vsi učitelji pripravniki naučiti osnov PP, da jo lahko uporabijo ob morebitni nezgodi. Pomemben razlog, da se učitelje po Evropi usposablja iz PP, je tudi ta, da znanje v vzgojno-izobraževalnem procesu posredujejo učencem (Ammirati, Gagnayre, Amsallem, Némitz1 in Gignon, 2014; Bakke, Bakke in Schwebbs, 2017; Joseph idr., 2015). Tudi pridobitev splošnih kompetenc s študijskim programom športna vzgoja na Fakulteti za šport Univerze v Ljubljani obvezuje slovenske učitelje, da znanje iz PP posredujejo učencem, saj med splošnimi kompetencami usvojijo uporabo splošnih pedagoških strategij ravnanja ter

didaktičnih in organizacijskih pristopov pri pouku (Fakulteta za šport, 2019). Dokazano je namreč, da so se že šestletni otroci sposobni učiti PP (Ammirati idr., 2014; Bollig in Wahl, 2009). Otroci v Franciji se lahko od vrtca do konca srednje šole vključijo v usposabljanje iz PP. Program se imenuje Naučite se pomagati (*Apprendre à porter secours*) in učenci lahko pridobijo diplomu iz osnov reševanja življenja (*basic-lifesaving*) (Ammirati idr., 2014). PP se na Norveškem v šolah poučuje od leta 1961, vsebine PP so tudi danes del kurikulumu za osnovne in nižje srednje šole (Bakke idr., 2017). Tam so anketirali 579 učiteljev športne vzgoje v osnovnih in srednjih šolah. PP so anketirani učili povprečno dve učni uri na leto, temeljne postopke oživljanja je poučevalo 64 % učiteljev, sprostitev dihalne poti in položaj za nezvestnega 69 %, zaustavitev hude krvavitve dobra polovica, prepoznavanje srčnega infarkta in možganske kapi pa je na usposabljanjih iz PP poučevala četrtnina učiteljev. Drugače kot v Evropi pa v več študijah, opravljenih v Aziji, poročajo, da so ozaveščenost, dojemanje in obvladovanje PP pri učiteljih slabi (Al-Robaiaay, 2013; Devashish, Gaurav in Bharat, 2013; Kumar idr., 2013).

V Sloveniji mora biti po Pravilniku o organizaciji, materialu in opremi za prvo pomoč na delovnem mestu (2006) »v delovnem procesu, vsaki krajevno ločeni enoti in vsaki delovni izmeni prisoten vsaj en delavec, ki je usposobljen za izvajanje PP«. Pričakovano v naši raziskavi noben anketirani ni navedel, da se še nikoli ni usposabljal iz PP, saj so vsi anketirani (tudi starejši) učitelji športne vzgoje pri študiju absolvirali predmet prva pomoč (Visoka šola za telesno kulturo, 1979) ali kasneje te vsebine pri predmetu medicina športa. Poleg tega smo leta 2019 dobili uradna *Priporočila za ukrepanje v OŠ ob nujnih stanjih in nenadno nastalih bolezenskih znakih*, ki jih je pripravil Nacionalni inštitut za javno zdravje (2019). Velik delež (63 %) anketiranih učiteljev ne ve za ta priporočila. Le 11 % pozna njihovo vsebino. Vsaka šola bi morala poskrbeti, da zaposleni izvedo in poznajo ta priporočila (prosto dostopna so na spletu). Intervjuvani ravnatelji v Sloveniji svojo vlogo pri zagotavljanju PP v OŠ prepoznajo v organizaciji usposabljanj, upoštevanju zakonodaje in zagotavljanju primerne opremljenosti šol s pripomočki za PP (Slabe idr. 2019). Obstoječa *Priporočila* (2019) bi jim lahko bila pri tem v veliko pomoč.

■ Sklep

Obvladovanje PP učitelji športne vzgoje ocenjujejo kot dragoceno znanje, poleg tega pa zelo visoko vrednotijo svojo vlogo pri zagotavljanju PP v OŠ. Ob nezgodi učenca je ključno, da je tedaj v bližini nekdo, ki mu lahko zagotovi ustrezno PP. Redno usposabljanje učiteljev športne vzgoje iz PP in širjenje znanja o omenjenih priporočilih (2019) bi pripomogla k temu, da bi bila njihova vloga pri zagotavljanju PP v OŠ še učinkovitejša. Hkrati je treba poudariti, da morajo šole poskrbeti za ustrezno raven usposobljenosti iz PP pri vseh zaposlenih, saj učitelj športne vzgoje ob nezgodi ni nujno v bližini.

■ Literatura

- Ahčan, U. (2006). *Prva pomoč – priročnik s praktičnimi primeri*. Ljubljana: Rdeči križ Slovenije.
- Al-Robaiaay, Y. K. H. (2013). Knowledge of primary school teachers regarding first aid in Baghdad Al-Rusafa. *Al-Kindy College Medical Journal*, 9(1), 54–59.
- Al-Samghan, A. S., Al-Shahrani, F. M. in Al-Shahrani, F.H. (2015). Primary School Teachers' Knowledge about First-Aid. *Medical Journal of Cairo University* 83(1), 541–547. Pridobljeno s <http://medicaljournalofcairouniversity.net/home2/images/pdf/2015/June/68.pdf>
- Ammirati, C., Gagnayre, R., Amsellem, C., Némitz1, B. in Gignon, M. (2014). Are school-teachers able to teach first aid to children younger than 6 years? A comparative study. *BMJ Open*, 1–8. Pridobljeno s <https://bmjopen.bmj.com/content/bmjopen/4/9/e005848.full.pdf>
- Bakke, H. K., Bakke, H. K. in Schwebbs, R. (2017). First-aid training in school: amount, content and hindrances. *Acta anaesthesiologica Scandinavica*, 61(10), 1361–1370.
- Başer, M., Coban S., Taşci, S., Sungur, G. in Bayat, M. (2007). Evaluating first-aid knowledge and attitudes of a sample of Turkish primary school teachers. *Journal of Emergency Nursing*, 33(5), 428–432.
- Bolig, H. G. in Wahl, A. (2009). Primary school children are able to perform basic life-saving first aid measures. *Resuscitation*, 80 (6), 689–692.
- Chan, A. W., Wong, T.K. in Cheung, G.S. (2001). Lay knowledge of physical education teachers about the emergency management of dental trauma in Hong Kong. *Dental Traumatology*, 17(2), 77–85.
- Derganc, M. (1976). *Osnove prve pomoči za vsakogar*. Ljubljana: Rdeči križ Slovenije, 15.
- Devashish, A. R., Gaurav, J.D. in Bharat, B. (2013). Assessment of Knowledge and Practices of First Aid among the School Teachers of Vadodara city. *Indian Journal of Research and Reports in Medical Sciences*, 3, 21–23.
- Dolenc, E. (2014). *Odnos voznikov motornih vozil do prve pomoči* (Magistrska naloga). Univerza v Ljubljani, Zdravstvena fakulteta, Ljubljana.
- Fakulteta za šport (2019). *Predstavitveni zbornik za študijsko leto 2019/2020*. Pridobljeno s <https://www.fsp.uni-lj.si/studij/uni-1-stopnja/sportna-vzgoja/>
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. (2015). *Law and first aid: Promoting and protecting life – saving action*. Pridobljeno s <https://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-law/news/international-law-and-first-aid-promoting-and-protecting-life-saving-action-70723/>
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. (2016). *International first aid and resuscitation guidelines 2016*. Pridobljeno s https://www.ifrc.org/Global/Publications/Health/First-Aid-2016-Guidelines_EN.pdf
- Joseph, N., Narayanan T., Bin Zakaria S., Nair A.V., Belayutham L., Subramanian A.M. in Gopakumar K.G. (2015). Awareness, attitudes and practices of first aid among school teachers in Mangalore, south India. *Journal of Primary Health Care*, 7(4), 274–281.
- Kovačič, U., Ložič, A., Slabe, D. in Starc, A. (2019). The knowledge of teachers as a key factor in providing first aid in primary schools. *Journal of Applied Health Sciences*, 5(1), 17–29.
- Kumar, S.D., Kulkarni, P., Srinivas, N., Prakash, B., Hugara, S. in Ashok, N.C. (2013). Perception and practices regarding first-aid among school teachers in Mysore. *National Journal of Community Medicine*, 4, 349–352.
- Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. (2019). *Seznam osnovnih šol*. Pridobljeno s <https://paka3.mss.edus.si/registriweb/Seznam.aspx?Seznam=2010>
- Nacionalni inštitut za javno zdravje. (2019). *Navodila za ukrepanje v osnovnih šolah ob nujnih stanjih in nenadno nastalih bolezenskih znakih*. Pridobljeno s https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/nujna_stanja_januar_2019.pdf
- Perkins, D. G., Handley, A. J., Koster, R. W., Castrén, M., M. A., Smyth, M. A., Olasveengen, T., Soar, J. (2015). European Resuscitation Council. Guidelines for Resuscitation 2015: Section 2. Adult basic life support and automated external defibrillation. *Resuscitation*, 95, 81–99. Pridobljeno s <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0300957215003275?token=D194984AD612CC205BFC794F9113AC814F3652DE4CD1A6C5B611AA4806F0771A9D66C46482F29E2C9C55FEF8B80FB3F6>
- Ploj, T. (2006). Nujna stanja v interni medicini II. V U. Ahčan (ur.), *Prva pomoč – priročnik s praktičnimi primeri* (str. 137–152). Ljubljana: Rdeči križ Slovenije.
- Pravilnik o izobrazbi učiteljev in drugih strokovnih delavcev v izobraževalnem programu osnovne šole (2011). Uradni list RS, št. 109 (27.12. 2011). Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV10943>
- Pravilnik o organizaciji, materialu in opremljenosti za prvo pomoč na delovnem mestu (2006). Uradni list RS, št. 136 (29. 11. 2006). Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV7474>
- Qureshi, F. M., Khalid, N., Nigah-E-Mumtaz, S., Assad, T. in Noreen, K. (2018). First aid facilities in the school settings: Are schools able to manage adequately?. *Pakistan journal of medical sciences*, 34(2), 272–276.
- Slabe, D. (2016). *Prva pomoč kot oblika solidarnosti v sodobni slovenski družbi* (doktorska disertacija). Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Slabe, D. in Fink, R. (2011). Kindergarten teachers' and their assistants' knowledge of first aid in Slovenian kindergartens. *Health Education Journal*, 72(4), 398–407.
- Slabe, D., Ložič, A. in Kovačič, U. (2019). Zagotavljanje prve pomoči v osnovnih šolah v Sloveniji. *Revija za zdravstvene vede*, 6(1), 81–98.
- Slabe, D., Fink, R., Dolenc, E. in Kvas, A. (2016). Knowledge of health principles among professionals in Slovenian kindergartens. *Zdravstveno varstvo* 55 (3), 185–194.
- Videmšek, M., Štihec, J., Videmšek, N., Karpjuk, D., Hadžić, V. in Meško, M. (2016). Poškodbe otrok in mladostnikov pri športnih dejavnostih v vrtcu, šoli in v prostem času. *Šport* 64 (1–2), 172–179.
- Visoka šola za telesno kulturo (1979). *Predmetnik 1. letnika visokošolskega študijskega programa Športna vzgoja*. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.
- Yang, G. H., Zhou, M. G., Huang, Z. J. in Wang, L. J. (2004). Study on trend and disease burden of injury deaths in Chinese population, 1991–2000. *Chinese Journal of Epidemiology*, 25 (2), 193–198.

doc. dr. Damjan Slabe

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport
Zdravstvena pot 5
damjan.slabe@zf.uni-lj.si